

Team 11: Moral og velfærd

Spor i dag: Moral og velfærd

Engang var der enkle svar på, hvad der var rigtigt og forkert at gøre. De 10 bud gav klare retningslinjer for, hvordan livet skulle leves. I dag er det moralske landskab mere broget, og der er mange forskellige opfattelser af, hvornår det er rigtigt at gøre hvad, og hvad man skal lade være med. Meget af det, som på reformationstiden var moralsk forkert, fx samliv før ægteskab, er i dag accepteret.

Også i forhold til velfærd er mange ting forandret. I nutidens velfærdssamfund betaler det offentlige ved sygdom og alderdom og sørger for pasning og undervisning af børn og unge. Målet er at skabe et socialt sikkerhedsnet for alle. Selvom velfærdssamfundet i høj grad er et resultat af 1800- og 1900-tallets fattigdomsproblemer og et bredt politisk ønske om at skabe social tryghed, fandtes der også sociale sikkerhedsnet længere tilbage i tiden – de var blot anderledes begrundet og indrettet end i dag. Man kan møde det synspunkt, at velfærdsstatens rødder går tilbage til reformationen

Luther og de reformatoriske ideer: Moral og velfærd

Reformationens syn på moral byggede på en skarp skelnen mellem den enkeltes indre jeg og de ydre handlinger. I det indre skulle mennesket kæmpe mod sin egen egoisme og manglende tro på Gud. I det ydre skulle man gøre gerninger til gavn for næsten. Kampen mod synden i ”det indre menneske” kunne ikke vindes ved egen kraft, kun ved hjælp af Guds nåde og syndsforladelse. Og denne kamp sluttede først ved døden. Når det gjaldt de ydre handlinger, kunne man dog hjælpe sin næste og derved ære Gud.

De relationer, man indgik i, bestemte hvordan man skulle leve sit liv. Man kunne være husfader eller husmoder, karl eller pige; man kunne være bonde, skomager, præst eller fyrste. Alle havde et kald, dér hvor de var. Man kunne løse kaldets opgaver nogenlunde – men det ville aldrig blive perfekt. Næstens behov skulle hele tiden være omdrejningspunktet for det kristne liv. Derfor kritiserede Luther og Melanchthon griskhed, høje renter og ekstravagant livsstil. Luther mente, at De ti Bud egentlig var vejledning nok for at leve det rette liv. De første tre handlede om kærligheden til Gud. De sidste syv om kærligheden til næsten. Hos Luther fik De ti Bud både en ny udformning og en ny forklaring. Forbuddene i De ti Bud blev udlagt som positive påbud. Forbuddet mod at stjæle blev fx fortolket som et påbud om at beskytte næstens ejendom.

Reformationens historie og det danske samfund: Moral og velfærd
Både før og efter reformationen lagde kristendommen grunden til det, man kan kalde moralen. Moral er opfattelser af, hvordan mennesker skal opføre sig over for andre mennesker, over for samfundet – og i forhold til sig selv. Men lutherdommen førte til ændringer i tankegange og traditioner.

I moderne tid hævdes det ofte, at protestantismen fremmede en høj arbejdsmoral. Med udgangspunkt i Luthers *Lille Katekismus* lærte alle i Danmark om den enkeltes kald. Man skulle acceptere og have respekt for det kald og den stand, man nu engang var sat i og arbejde ”i sit ansigts sved”. Konkret blev antallet af fridage mindre, fordi en række helgendage blev afskaffet.

Sociologen Max Weber har fremhævet sammenhængen mellem tro og arbejdsmoral i de reformerte, dvs. calvinistiske områder i Europa. Calvin mente, at frelsen var forudbestemt af Gud. Derfor viste fremgang i arbejde og velstand, at et menneske var udvalgt. Det gav ekstra motivation til at arbejde hårdt. Weber så derfor denne ”protestantiske etik” som en del af forklaringen på den tidlige kapitalistiske udvikling i Nordvesteuropa. Forestillingen om, at nogle mennesker var udvalgte til frelse på forhånd, fandtes ikke blandt lutheranere. Men i nyere tid kan man spore elementer af lignende tankegange, når fx lutherske vækkelseskristne i Danmark ser fremgang i livet som et udtryk for – ikke at man er udvalgt – men for en sand tro på Gud.

I 1500- og 1600-tallets danske samfund var det vigtigste tanken om at virke i sit kald og samtidig tage vare på hinanden i de fællesskaber, som familie, husstand og sognet udgjorde. At elske sin næste var en grundlæggende dyd. Omsorgen var legitimeret af kristendommen og i vidt omfang organiseret af den lutherske kirke. På mange måder var husstanden den tids vigtigste velfærdsinstitution, og sognefællesskabet skulle hjælpe dem, som ikke tilhørte en husstand. Sognets egne fattige fik almisser, og mange steder blev der oprettet fattighuse og såkaldte ”hospitaller” for gamle og syge, ofte med donationer fra lokale godsejere eller præster. Derved var der skabt en form for et lokalt socialt sikkerhedsnet.

Institutioner for fattige, gamle og syge blev udbygget i løbet af 1700- og 1800-tallet, og ansvaret blev i stigende grad lagt på sogne og kommuner – men længe med præst og kirke som centrale deltagere. I det lutherske Danmark har der altid været plads til private initiativer som fromme stiftelser. Op gennem 1800-tallet blev en stor del af hjælpearbejdet varetaget af filantropiske organisationer, stadig ud fra en luthersk overbevisning. Mennesker, som flyttede til byen eller arbejdede i de nye industrier, forlod den sikre husstand, og det skabte behov for andre former for sociale systemer og sikkerhedsnet. Her kæmpede arbejderbevægelsen og kirken om at sætte dagsordenen.

Igen gennem 1900-tallet steg antallet og omfanget af statslige og kommunale velfærdsopgaver, og velfærdsstaten blev for alvor etableret. Kirke og præst havde mistet den formelle ret til at lede det sociale arbejde, men en del af legitimiteten for udbygningen af velfærdssystemet kunne begrundes ud fra en luthersk tænkning. Det ses fx hos Hal Koch, som både var professor i teologi og indflydelsesrig socialdemokrat i 1950'erne. Han henviste direkte til Luthers lære om de to

”regimenter”, det verdslige og det åndelige, når han argumenterede for at udbygge velfærdsstaten. For et moderne menneske som Koch var det naturligt, at den verdslige stat løftede opgaven med at sikre materiel velfærd for hele samfundet. Samtidig talte andre lutheranere imod en udbygning af velfærdsstaten, fordi de mente, at ansvaret derved blev taget fra Gud og det enkelte menneske.

Reformationen 1517-2017 – Hovedtemaer” er blevet til på foranledning af Præsidiets for reformationsjubilæet i Danmark. Hovedformålet er at give et første overblik over reformationen og dens betydning for derved at vække interesse for emnet og tjene til videre inspiration for enkeltpersoner og organisationer.

Til hvert af de udvalgte illustrerede temaer findes – en kort tekst om reformationens spor i dag – en introduktion til Luthers tanker og de reformatoriske idéer – et rids af reformationens historie og videre betydning for det danske samfund. For flere temaer er derudover udvalgt et billede, der viser reformationens spor i den visuelle kultur.

Teksterne er skrevet af en forfattergruppe, sammensat af forskere fra forskellige fag og forskningsinstitutioner: Lektor, ph.d. Bo Kristian Holm, Afdeling for Teologi, Aarhus Universitet, og prof. mso. Anna Vind, Det teologiske Fakultet, Københavns Universitet, har skrevet teksterne om Luther og reformationens ideer.

Lektor, dr. phil. Charlotte Appel, Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitet, og prof., fil.dr. Hanne Sanders, Historiska Institutionen, Lunds Universitet, har skrevet om reformationens historie og det danske samfund.

Museumsinspektør, seniorforsker Hanne Kolind Poulsen, Statens Museum for Kunst, har skrevet teksterne om reformationens billeder. Hun er også hovedforfatter til temaet ”Billeder og kunst”. Lektor, ph.d. Sven Rune Havsteen, Det teologiske Fakultet, Københavns Universitet, er medforfatter til temaet ”Sang og musik”.

Nationalmuseet har taget sig af sprogbearbejdning, billedsøgning og opsætning.

Charlotte Appel og Bo Kristian Holm har stået for redaktionen.